

S P R A W O Z D A N I A

Sprawozdanie z międzynarodowej konferencji naukowej „Traktaty RP o dobrym sąsiedztwie po 1990 r. Dobre sąsiedztwo w obliczu wyzwań migracji”, Warszawa, 22 lutego 2018 r.

22 lutego 2018 r. w siedzibie Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji w Warszawie odbyła się międzynarodowa konferencja naukowa zatytułowana „Traktaty RP o dobrym sąsiedztwie po 1990 r. Dobre sąsiedztwo w obliczu wyzwań migracji”. Współorganizatorami przedsięwzięcia były Wydział Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Warszawskiego i Krajowy Punkt Kontaktowy Europejskiej Sieci Migracyjnej w Polsce, działający przy MSWiA. Wydarzenie zostało przygotowane w ramach projektu naukowego kierowanego przez organizatorkę konferencji dr hab. Karinę Marczuk, realizowanego na Wydziale Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Warszawskiego.

Konferencja dotyczyła zagadnienia traktatów o dobrym sąsiedztwie zawartych przez Polskę i poszczególne państwa ościennie po 1990 r., a jej celem była przede wszystkim analiza następstw realizacji traktatów zarówno dla Polski, jak i dla jej sąsiadów, przy czym uwzględniono również wyzwania wynikające z ich implementacji. Przybliżone zostały perspektywy dalszej dwustronnej współpracy, jak też odniesiono się do uwarunkowań historycznych, tj. przed 1990 r. Zidentyfikowano współczesne wyzwania w różnych obszarach dla dalszej współpracy, zwłaszcza położono nacisk na kwestie bezpieczeństwa, migracji i inne.

Obrady toczyły się w językach polskim i angielskim, zapewnione było tłumaczenie symultaniczne. Uroczystego otwarcia konferencji dokonali – ze strony gospodarza konferencji – Adam Knych, dyrektor Departamentu Polityki Migracyjnej w MSWiA oraz prof. dr hab. Stanisław Sulowski, dziekan Wydziału Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Warszawskiego. Profesor Sulowski w swoim wystąpieniu odniósł się do kwestii aktualności realizacji zobowiązań wynikających z traktatów dobrosąsiedzkich zawartych przez Polskę, tym samym czyniąc wprowadzenie do obrad prowadzonych w trakcie konferencji. W dalszej kolejności głos zabrał prof. dr hab. Dariusz Popławski, kierownik Zakładu Integracji Europejskiej w Instytucie Stosunków Międzynarodowych na WNPiSM UW, który wygłosił wprowadzający wykład monograficzny zatytułowany „Polityka dobrego sąsiedztwa Polski po 1990 roku”. W swoim wystąpieniu profesor Popławski dokonał przeglądu, oceny i podsumowania polityki Polski wobec państw sąsiednich w ubiegłych latach. Skoncentrował się na kwestiach ogólnych, które wiązały się z realizacją traktatów o dobrym sąsiedztwie, natomiast zagadnienia szczegółowe pozostawił prelegentom.

Pierwszy panel konferencji, „Sąsiedztwo zachodnie i południowe”, moderowany przez profesora Popławskiego, został podzielony na dwie części tematyczne. W pierwszej, poświęconej relacjom Polski z RFN, wśród prelegentów znaleźli się badacze z krajowych i zagranicznych ośrodków naukowych: prof. dr hab. Józef Fiszer, kierownik Zakładu Europeistyki w Instytucie Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk, dr Jens Boysen z Fraunhofer Center for International Management and Knowledge Economy w Lipsku oraz dr hab. Karina Marczuk z ISM WNPiSM UW. Z kolei druga część panelu dotyczyła stosunków Polski z Czechami i Słowacją. Głos zabrali: prof. dr hab. Radosław Zenderowski, dyrektor Instytutu Politologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, dr Ondřej Daniel z Metropolitan University Prague, dr Juraj Marušiak z Instytutu Nauk Politycznych Słowackiej Akademii Nauk oraz dr Łukasz Lewkowicz z Wydziału Politologii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie.

Profesor Fiszer wygłosił wystąpienie na temat „Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy z 17 czerwca 1991 roku: geneza, cele, realizacja. Sukcesy, porażki i perspektywy w kontekście kryzysu migracyjnego w Europie”. Skoncentrował się na ukazaniu genezy wskazanego traktatu oraz jego znaczenia dla procesu pojednania i rozwoju wielostronnej współpracy między Polską i Niemcami, biorąc pod uwagę obecny kryzys migracyjny w Europie. Postawił kilka tez w tym kontekście. W ciągu ostatnich dwóch lat stosunki polsko-niemieckie, zwłaszcza polityczne, uległy pogorszeniu. Sytuacja międzynarodowa w Europie również się skomplikowała. Jedną z przyczyn jest kryzys migracyjny spowodowany masowym napływem ludności (imigrantów) z państw Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej. Kryzys migracyjny podzielił Unię Europejską i wpłynął na stosunki między jej państwami członkowskimi, w tym stosunki polsko-niemieckie. Kolejnym mówcą był doktor Boysen, który wygłosił referat na temat „Niemiecko-polski Traktat o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy z 17 czerwca 1991 r. Jego cele i (wstępne) rezultaty w świetle sporu wewnątrz europejskiego dotyczącego trwającego kryzysu migracyjnego”. Odnosząc się, podobnie jak poprzednik, do problematyki traktatowej w kontekście kryzysu migracyjnego, przedstawił podejmowane zagadnienie z innej perspektywy, uwzględniając punkt widzenia RFN. Ostatnią prelegentką w pierwszej części panelu była doktor Marczuk, która wygłosiła wystąpienie pt. „Współpraca transgraniczna Polski w obszarze bezpieczeństwa wewnętrznego – prezentacja arkusza odpowiedzi państw członkowskich Europejskiej Sieci Migracyjnej. Studium przypadku sąsiedztwa zachodniego”. W związku z organizacją konferencji do państw będących członkami Europejskiej Sieci Migracyjnej został skierowany zestaw pytań dotyczących ich współpracy z Polską w obszarze bezpieczeństwa wewnętrznego. Skoncentrowano się głównie na współpracy transgranicznej w tym zakresie i na jej podstawach prawnych. Pytania zostały przesłane członkom Europejskiej Sieci Migracyjnej za pośrednictwem punktu Europejskiej Sieci Migracyjnej w Warszawie i – podobnie – odpowiedzi zwrotne nadesłały punkty

z państw członkowskich, czyli: Austrii, Czech, Litwy, Niemiec i Słowacji w grudniu 2017 r. i w styczniu 2018 r. oraz z Polski w lutym 2018 r. W wystąpieniu przedstawiono te pytania, a także poddano analizie odpowiedzi udzielone przez zachodniego sąsiada Polski, RFN, opatrując je komentarzem i wzbogacając dodatkowymi wyjaśnieniami. Pozytywnie zweryfikowano przedstawione na wstępie twierdzenie, że współpraca transgraniczna w zakresie bezpieczeństwa wewnętrznego stanowi jeden z głównych obszarów stosunków Polski i Niemiec, co podkreślono w traktacie dobrosąsiedzkim z 1991 r., w kolejnych latach zyskiwała ona na znaczeniu.

W drugiej części panelu podejmowano zagadnienie realizacji zobowiązań traktatowych przez Polskę, Czechy i Słowację wynikających z obowiązującego je układu. Jako pierwszy zabrał głos profesor Zenderowski, który przedstawił referat „Bezpieczeństwo jako element polityki dobrego sąsiedztwa w Europie Środkowej. Kazus stosunków polsko-czeskich po 1990 roku”. Celem było ukazanie znaczenia kwestii bezpieczeństwa w polsko-czeskich stosunkach dwustronnych w świetle postanowień polsko-czechosłowackiego Układu o dobrym sąsiedztwie, solidarności i przyjacielskiej współpracy z 1991 r. Rozważania na ten temat mówca poprzedził analizą historycznych i współczesnych uwarunkowań determinujących stosunki polsko-czeskie. Z kolei drugi prelegent, doktor Daniel, w wystąpieniu zatytułowanym „Kwestia migracji w stosunkach czesko-polskich po 1990 roku” podkreślił znaczenie migracji jako odrębnego tematu w stosunkach obu państw, ukazując to zagadnienie z perspektywy Czech. Przeanalizował trzy różne sytuacje, przy czym pierwszy scenariusz odnosił się do ruchu uchodźców, drugi do migracji zarobkowej, a trzeci do zatrudnienia Polaków w Czechach na obszarach przygranicznych. Następnie doktor Maruśiak wygłosił referat „Stosunki polsko-słowackie po 1989 roku – percepcja strony słowackiej”, ukazując zagadnienie realizacji układu dobrosąsiedzkiego z perspektywy Słowacji i odnosząc się do współczesnych wyzwań, takich jak m.in. imigracja. Z kolei doktor Lewkowicz wygłosił wystąpienie „Bezpieczeństwo jako element polityki dobrego sąsiedztwa w Europie Środkowej. Kazus stosunków polsko-słowackich po 1990 roku”. Przedstawił znaczenie problemu bezpieczeństwa w polsko-słowackich stosunkach dwustronnych w świetle postanowień układu z 1991 r. Omawiane zagadnienia dotyczyły głównie kwestii wojskowych.

Po zakończeniu wystąpień panelistów nastąpiła sesja pytań od publiczności, przy czym odnosiły się one w większości do spraw związanych z kryzysem migracyjnym oraz z realizacją postanowień aktów prawnych dotyczących zagadnień z obszaru bezpieczeństwa wewnętrznego, które wynikają z traktatu dobrosąsiedzkiego z RFN.

Drugi panel konferencji, zatytułowany „Sąsiedztwo północne i wschodnie”, moderował dr Petre Opreș, rumuński badacz historii. Problematyka panelu dotyczyła stosunków Polski z jej sąsiadami z północy i wschodu, tj. Litwy i Federacji Rosyjskiej (uwzględniono kwestię obwodu kaliningradzkiego). Prelegentami w panelu byli: doc. dr Gediminas Kazėnas, dyrektor Instytutu Nauk Politycznych Uniwersytetu Michała Römera w Wilnie, prof. Silviu Miloiu z Valahia University of Targoviste w Rumunii,

dr Natalia G. Zaslavskaya, reprezentująca European Studies Department, School of International Relations, Saint Petersburg State University oraz prof. UW dr hab. Andrzej Wierzbicki z Instytutu Nauk Politycznych WNPiSM UW.

Jako pierwszy wystąpił docent Kazėnas, przedstawiając referat „Polsko-litewski traktat o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy z 1994 r.: sukcesy i nowe wyzwania”. Omówił stosunki między Litwą a Polską, biorąc za punkt wyjścia wskazany traktat dobrosąsiedzki. Zaznaczył, że historyczne aspekty stosunków litewsko-polskich wpływają na współczesną politykę i podejmowane decyzje. Obserwacja bieżących wydarzeń może sprawiać wrażenie, że głównymi zagadnieniami w stosunkach litewsko-polskich są kwestie mniejszości narodowych, choć na bilateralną współpracę należy spojrzeć szerzej. Stwierdził, że stosunki te rozwijają się dynamicznie i intensywnie mimo politycznych wzlotów i upadków. Z kolei drugi mówca, profesor Miloiu, wygłosił referat „Powikłane relacje: stulecie stosunków Rumunii z Litwą i Polską w perspektywie porównawczej”. W swoim wystąpieniu zaakcentował relacje Litwy i Polski z Rumunią w perspektywie historycznej. Natomiast trzecia prelegentka, doktor Zaslavskaya, przedstawiła referat „Traktat o przyjaźni i współpracy sąsiedzkiej między Polską a Rosją: realizacja i wyzwania (perspektywa Rosji)”. Zauważyła, że Rosja i Polska mają wspólną granicę i wspólne problemy, jednak trudno im połączyć wysiłki i razem rozwiązać te problemy. Biorąc pod uwagę kontekst historyczny, szczególnie ważne było to, że prezydent Lech Wałęsa zasugerował, aby wynegocjować traktat dobrosąsiedzki, ustanawiający ramy współpracy między oboma państwami. Prelegentka rozpoczęła od oceny negocjacji i ich ostatecznego wyniku, wskazując główne elementy traktatu, a następnie skoncentrowała się na dwóch aspektach stosunków między Polską i Rosją, tj. zagadnieniach natury politycznej oraz współpracy transgranicznej, uwzględniając tu kwestię obwodu kaliningradzkiego. Ostatni mówca w tym panelu, profesor Wierzbicki, wygłosił referat „Traktaty polsko-litewski i polsko-rosyjski w kontekście międzynarodowej ochrony praw mniejszości narodowych”, w którym porównał treści traktatów, zawartych przez Rzeczpospolitą Polską z Republiką Litewską i z Federacją Rosyjską, odnoszące się do praw mniejszości narodowych. Odnotował, że doświadczenia minionych lat w stosunkach Polski z tymi państwami pokazują, jak ważną rolę we wzajemnych stosunkach odgrywa ochrona praw mniejszości narodowych. Z dwóch przypadków poddanych analizie jest to szczególnie istotny problem w stosunkach polsko-litewskich.

Po wystąpieniach nastąpiła sesja pytań od publiczności, przy czym dotyczyły one wątków zarówno historycznych, jak i współczesnych w odniesieniu do relacji Polski z Litwą i Federacją Rosyjską.

Trzeci, ostatni panel konferencji, zatytułowany „Sąsiedztwo wschodnie”, prowadził dr hab. Andrzej Szeptycki z ISM WNPiSM UW. Panel poświęcony został stosunkom Polski z jej wschodnimi sąsiadami, tj. Białorusią i Ukrainą. Udział wzięli: prof. UW dr hab. Józef Tymanowski z Instytutu Europeistyki WNPiSM UW, dr Ludmila Kurguzenkova z European University w Kijowie oraz przedstawicielka MSWiA mgr Joanna Sosnowska.

Jako pierwszy wystąpił profesor Tymanowski, wygłaszając referat „Polska i Białoruś. 25 lat po podpisaniu Traktatu o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy”. Zauważył, że Polskę i Białoruś łączą więzy sąsiedztwa, które zobowiązuje je do kształtowania współpracy na rzecz stabilności, bezpieczeństwa i rozwoju w regionie. Wspólna historia stanowi też punkt odniesienia do współczesnych relacji polsko-białoruskich. Podpisanie w 1992 r. traktatu stworzyło prawną bazę współpracy między Polską i Białorusią po rozpadzie systemu dwubiegunowego. Relacje Polska – Białoruś miały i mają bardzo dynamiczny charakter, który określany jest najczęściej jako trudny, ze względu na odmienne drogi rozwoju obu państw. Polska zdecydowała się na europejską i euroatlantycką drogę rozwoju, z kolei Białoruś, po krótkim okresie poszukiwania, wybrała proces integracji z Federacją Rosyjską, która określa reguły działania i kształtowania systemu aksjologicznego na całym obszarze poradzieckim. Ma to znaczący wpływ na realizację traktatu z 1992 r. Z kolei doktor Kurguzenkova wygłosiła referat „Traktat między Ukrainą a RP o dobrym sąsiedztwie, przyjaznych stosunkach i współpracy. Implementacja, zagrożenia i wyzwania w dobie współczesnej”. Poruszyła kwestie związane z ustanowieniem i rozwojem stosunków dwustronnych oraz współpracy między Ukrainą i Polską od lat 90. XX w. Skoncentrowała się na wybranych obszarach współpracy obu państw, a zwłaszcza gospodarczej, politycznej, naukowej i kulturalnej. Ostatnią prelegentką była magister Sosnowska, która odniosła się do kwestii współpracy Polski i Ukrainy w obszarze migracji, prezentując to zagadnienie z punktu widzenia MSWiA.

Po wystąpieniach panelistów nastąpiła sesja pytań od publiczności, a następnie doktor Marczuk dokonała krótkiego podsumowania obrad i zamknięcia konferencji. Podziękowano wszystkim uczestnikom za inspirujące i zachęcające do dalszych rozważań wystąpienia, a publiczności za trafne pytania i spostrzeżenia. Wyrażono nadzieję, że wątki, które były poruszane w trakcie wszystkich trzech paneli, przyczynią się do pogłębienia badań problematyki traktatowej, w perspektywie zarówno historycznej, jak i obecnej oraz przyszłej.

Karina Paulina Marczuk